

KVALITĀTĪVA PEDAGOĢIJA: ZINĀŠANAS PRAKSĒ

**KVALITĀTĪVAS PEDAGOĢIJAS PRINCIPI
UN TO ĪSTENOŠANĀS VADLĪNIJAS**

IZGLĪTĪBAS INICIATĪVU CENTRS (IIC)

IIC mērķis ir veicināt izmaiņas sabiedrības apziņā par kvalitatīvas izglītības nozīmi taisnīgas sabiedrības veidošanā un pilsoniskās sabiedrības stiprināšanā Latvijā.

Izglītības iniciatīvu centrs:

- izstrādā un īsteno licencētas pedagogu tālākizglītības programmas
- organizē seminārus, konferences un citus pasākumus pedagogiem, vecākiem, pašvaldību un NVO darbiniekiem, citiem interesentiem visos Latvijas reģionos
- veic pētījumus izglītības un integrācijas jomās
- sniedz ekspertu konsultācijas izglītības kvalitātes un integrācijas jomās
- izstrādā metodiskus un informatīvus materiālus
- aicina uz sadarbību dažādos vietējos un starptautiskos projektos

www.iic.lv

IZGLĪTĪBAS INICIATĪVU CENTRS

Kvalitatīva pedagoģija: zināšanas praksē

KVALITATĪVAS PEDAGOĢIJAS PRINCIPI
UN TO ĪSTENOŠANAS VADLĪNIJAS

Materiāls izdots ar *Open Society Institute*
finansiālu atbalstu

KVALITATĪVA PEDAGOĢIJA: ZINĀŠANAS PRAKSĒ ir starptautiskā profesionāļu tīklā *International Step by Step Association* (46 valstis) izstrādāts materiāls, kas raksturo kvalitatīvu pedagoģisko procesu. Šis materiāls sniedz izpratni par kvalitatīvas pedagoģijas principiem, atbalstot agrīnās bērnības, pirmsskolas un sākumskolas pedagogu darbu visos līmeņos no prakses līdz politikai.

KVALITATĪVAS PEDAGOĢIJAS PRINCIPI UN TO ĪSTENOŠANAS VADLĪNIJAS piedāvā ietvaru inovācijām, novērtēšanai un uzlabojumiem un rosina to lietotāju atklāt jaunas iespējas, kā labāk veicināt bērnu mācīšanās pieredzes veidošanos.

Izglītības iniciatīvu centrs ir *International Step by Step Association* dalīborganizācija, un tam ir tiesības izplatīt un iedzīvināt Kvalitatīvas pedagoģijas principus un to īstenošanas vadlīnijas izglītības politikā un praksē.

Vadošais autors – *Dawn Tankersley*

Līdzautori – *Sanja Brajkovic, Sanja Handzar, Regina Rimkiene, Regina Sabaliauskiene, Zorica Trikić, Tatjana Vonta, Ph.D.*

© *International Step by Step Association*, 2011.

© Izglītības iniciatīvu centrs, 2016.

Tulkojums latviešu valodā © Ženija Bērziņa, Dr.paed.

Materiāla tulkojumā saglabāts oriģināla izteiksmes veids un stils.

ISBN 978-9934-14-882-8

Saturs

Kompetents pedagogs 21. gadsimtā	4
1. Mijiedarbība	6
2. Ģimene un vietējā kopiena	23
3. Iekļaušana, daudzveidība un demokrātijas vērtības	39
4. Novērtēšana un plānošana	59
5. Mācīšanas stratēģijas	77
6. Mācīšanās vide	100
7. Profesionālā pilnveide	119
Skaidrojošā vārdnīca	126

Kompetents pedagogs 21. gadsimtā

Pedagogiem jābūt labi izglītotiem un radošiem profesionāļiem, kas regulāri pārdomā savu darbību un pielāgo to bērnu vajadzībām, uzņemas atbildību par saviem lēmumiem, stiprina piederības un kopienas sajūtu un veicina sociālo saskaņu un solidaritāti.

Kvalitatīvas pedagoģijas principi balstīti uz zinātnes atklājumiem un daudzu gadu gaitā uzkrāto pieredzi, īpašu uzmanību pievēršot pedagogiem, kuri strādā ar pirmsskolas un jaunākā skolas vecuma bērniem un sadarbojas ar viņu ģimenēm. Principu īstenošanas vadlīnijas piedāvā bagātu materiālu pašvērtējuma veikšanai, pedagogu profesionālās pilnveides programmām un izvērtējuma instrumentu izstrādei visos izglītības posmos.

Aija Tūna, Dr.paed.

*Kvalitatīvas pedagoģijas principu izstrādes
starptautiskās darba grupas vadītāja un līdzautore*

„Kvalitatīva pedagoģija: zināšanas praksē” ir vadlīnijas, kuras izstrādātas, balstoties uz agrās bērnības labākās prakses principiem un iekļautas izdevumā „Kompetents pedagogs 21. gadsimtā: kvalitatīvas pedagoģijas principi” (skat www.iic.lv/izglitibaskvalitate). Agrās bērnības pedagogi īsteno dažādas lomas sabiedrībā, sākot ar mazu bērnu aprūpi, kamēr vecāki ir darbā, līdz tādu prasmi, zināšanu un attieksmju veidošanai bērniem, kuras nodrošinās viņiem panākumus turpmākajā dzīvē. Kvalitatīvas pedagoģijas principi atspoguļo to, ka pedagoga pamatuzdevums ir nodrošināt maksimālu atbalstu katram bērnam, lai bērni augtu par stipriem, pārliecinātiem par sevi, atbildīgiem un laimīgiem sabiedrības locekļiem. Šie principi balstās uz pārliecību, ka pedagoga darba centrā ir bērns un viņa vajadzības, un, lai tā notiktu, nepieciešams veidot stipras partnerattiecības ar ģimenēm un vietējām kopienām.

Vadlīnijas „Kvalitatīva pedagoģija: zināšanas praksē” apvieno teoriju un pētījumus ar praktisku ieteikumu aprakstiem pedagogiem, lai veicinātu kvalitatīvas izglītības principu ieviešanu praksē. Vadlīnijas pilnībā fokusētas uz pedagogu praktiķu darbību (uz pedagoģisko procesu) nevis pedagoģisko programmu izklāstu. Tās veidotas, izmantojot *International Step by Step Association* biedrorganizāciju pieredzi agrās bērnības izglītībā, kopš 1994. gada ieviešot programmu „Soli pa solim” (*Step by Step*).

Vadlīnijas sastāv no septiņām nodaļām, kuras atspoguļo septiņas darbības jomas, kuru iedzīvināšana palīdz nodrošināt kvalitatīvu pedagoģisko procesu agrās bērnības izglītībai un attīstībai:

- I. Mijiedarbība
- II. Ģimene un vietējā kopiena
- III. Ieļaušana, daudzveidība un demokrātijas vērtības
- IV. Novērtēšana un plānošana
- V. Mācīšanas stratēģijas
- VI. Mācīšanās vide
- VII. Profesionālā pilnveide

Šajās septiņās nodaļās iekļauti divdesmit kvalitāti definējošie principi. Katru principu ievada apakš-nodaļa „Kāpēc svarīgi...”, kurā sniegts filozofiskais pamatojums un pētījumu atziņas, kuri saistīti ar konkrētajā apakšnodaļā aplūkoto principu. Katru no 20 principiem papildina 2–6 kvalitātes indikatori (kopā 85 indikatori), kuri apraksta pedagogu darbību, lai nodrošinātu attiecīgo principu ieviešanu praksē. Katrā apakšnodaļā „Kvalitātes indikatori” iekļauti:

- labās prakses piemēri, kuri apraksta konkrēto indikatoru,
- ieteikumi pedagogiem darba turpināšanai, lai kļūtu par pārmaiņu aģentiem savā izglītības iestādē, vietējā kopienā un savā profesijā,
- kvalitatīvas pieredzes nozīme agrās bērnības vecuma bērnu attīstībā.

Vadlīnijas var izmantot:

- **pedagogi** var izmantot vadlīnijas savā turpmākajā profesionālajā attīstībā, pielietojot tās sava darba pašnovērtējumam un zināšanu papildināšanai par pētījumiem un dokumentiem bērnu mācīšanās un attīstības jomā;
- **mentori** var izmantot vadlīnijas, veidojot mentoringa vai mācību nodarbības, lai palīdzētu praktiķiem viņu profesionālajā attīstībā ne tikai apgūt teorētiskās zināšanas, bet kļūt par domājošiem un uzmanīgiem praktiķiem;
- **izglītības iestādes un institūcijas**, kuras sagatavo pedagogus darbam agrās bērnības izglītības iestādēs, var izmantot vadlīnijas, kā mācību grāmatu vai papildus materiālu mācību grāmatām studentu mācībām, praksei, diskusijām un refleksijai, kā arī kā avotu pārmaiņu izpētei agrās bērnības attīstības un izglītības jomā savā reģionā un pasaulē,
- **valsts un pašvaldību institūcijas**, kuras vēlas novērtēt un atbalstīt pedagogus visaugstākās kvalitātes standartu sasniegšanā,
- **vecāki** un visi, kas aizstāv visu bērnu augstas kvalitātes izglītību, iesaistoties publiskās informatīvās kampaņās, lai veidotu kopīgu izpratni par kvalitatīvu pedagoģiju un aizstāvētu agrās bērnības programmu politiku, finansēšanu un nodrošināšanu visiem bērniem.

1. Mijiedarbība

1.1. Pedagoga mijiedarbība ar bērniem ir draudzīga un cieņas pilna un tādējādi sekmē ikviena bērna pašuztveres/ identitātes attīstību un mācīšanos.

Kāpēc svarīgi mijiedarboties ar bērniem draudzīgā un cieņas pilnā veidā

Smadzeņu darbības pētījumi (*Shore, 1997; Gopnik et al., 1999; Shonkoff & Phillips, 2000; Blair, 2002; Rothbart & Posner, 2005; Shanker, 2009*) pierāda, ka sirsnīgas un mīlestības pilnas attiecības starp maziem bērniem un pieaugušajiem, kuras ir pozitīvas un bērnu vecumam atbilstoši stimulējošas, izraisa izmaiņas visās galvenajās bērnu attīstības jomās. Siltas un mīlestības pilnas attiecības palīdz bērniem veidot drošu pieķeršanos saviem pedagogiem. Pētījumi (*Howes, 1999*) rāda, ka šī pieķeršanās vairāk pastiprina bērnu nākotnes iepriekšnosacītību. Mazi bērni mācās par attiecībām no tā, kā cilvēki mijiedarbojas ar viņiem, tai skaitā, kā viņi pieskaras bērniem, kādā balsī runā, kāda ir viņu sejas izteiksme. Tas notiek, tāpēc ka bērni apgūst pasauli ar sajūtu palīdzību – tausti, garšu, redzi, dzirdi un ožu. Maziem bērniem nepieciešams justies emocionāli un fiziski drošiem, lai brīvi pētītu savu apkārtni, mijiedarbotos ar citiem cilvēkiem, veidotu piederības izjūtu un pašapziņu.

Priekšstats par mijiedarbību, kā bērna attīstības un mācīšanās pamatkomponentu, nav jauns. Vigotskis (1934) jau gandrīz pirms gadsimta secināja, ka visu kognitīvo funkciju sākums ir sociālā mijiedarbība un ka mācīšanās nav vienkārši jaunu zināšanu asimilācija un akomodācija, bet gan process, kura laikā tie, kuri mācās, tiek integrēti zināšanu kopienā. Bērni ir integrēti zināšanu kopienā, kad pieaugušie viņus ciena kā domājošas un jūtošas, unikālas individualitātes. Pamatojoties uz ANO Bērnu tiesību konvencijas Vispārējo komentāru 7.pantu (2005), tas saistīts ar bērnu tiesību respektēšanu: „veicināt mazu bērnu kā sabiedrības locekļu atzīšanu kopš viņu dzīves sākuma, ar viņu īpašām interesēm, spējām, ievainojamību un aizsardzības prasībām, palīdzību un atbalstu viņu tiesībām.” Pēdējā laika pētījumi izglītības jomā ne tikai novērtē šādu pieeju, bet arī skaidri definē, kāda veida mijiedarbība ietekmēs bērna iesaistīšanos mācībās un līdz ar to sekmīgus mācīšanās rezultātus.

Lēvers (*Laevers*, 2005) secina, ka pastāv divi galvenie faktori, kuri ietekmē, kā bērni darbojas agrās bērnības aprūpes un izglītības iestādē: kā viņi jūtas un kā viņi iesaistās dažādās aktivitātēs. Sirsnīga, mīlestības pilna un stimulējoša mijiedarbība ir tas, kas nosaka atšķirību starp augstu un zemu bērna iesaistišanās mācīšanās aktivitātēs līmeni. Augsta līmeņa iesaistišanās nepieciešama padziļinātam mācīšanās procesam, kuru raksturo ilgstoša koncentrēšanās, patiesa motivācija un apmierinātības izjūta. Tā atkarīga gan no aizrautības izpētes procesā, gan no tā, ka bērns darbojas viņa tuvākās attīstības zonas ietvaros.

Pjanta, La Paro un Hamre (*Pianta, La Paro & Hamre*, 2006) definē, cik lielā mērā padziļinātu mācīšanos var veicināt pedagogi, atzīmējot, ka bērni mācās visvairāk, ja viņi ir ieinteresēti un iesaistīti mācību uzdevumu risināšanā, un ka viņi ir iesaistīti tad, ja ir:

- pedagoga un bērna kopīgs prieks un emocionāla saikne starp bērnu un pedagogu;
- pedagoga jūtīgums un atsaucība uz bērna interesēm, motivāciju un viedokli;
- respekts pret bērna patstāvību piedalīties aktivitātēs un iniciēt jaunas aktivitātes.

Šie nosacījumi kopā un katrs atsevišķi nosaka bērna mācīšanās rezultātus un iesaistišanos aktivitātēs visos klašu/grupu līmeņos (*NICHD ECCRN*, 2002, 2003, 2005; *Pianta*, 2003; *Pianta, LaParo & Hamre*, 2006).

Šīs norādes ir pilnībā iekļautas „Kvalitatīvas pedagoģijas princīpos” un palīdz pedagogiem pielietot pieeju izglītībai, kuru Starptautiskā asociācija Soli pa solim (*International Step by Step Association, ISSA*) joprojām sauc par „bērncentrētu”. Kā minēts šo Vadlīniju ievadā *ISSA* izmanto jēdzienu „bērncentrēta pieeja”, ar to saprotot pieeju mācībām, kur zināšanas tiek bērnu un pedagogu kopīgi konstruētas mācīšanās vidē. Citi autori dēvē šo pieeju par „atvērtu struktūru” (*Weikart*, 2000; *Siraj-Blatchford et al.*, 2003) un uzskata, ka tā atšķiras no „bērncentrētas pieejas”, kura šo autoru interpretācijā nozīmē to, ka pedagoga atbildes reakcija ir tikai tad, kad bērns pats iniciē mijiedarbību. Vēl citiem autoriem šķiet, ka „bērncentrēta pieeja” piedāvā to, ka visiem procesiem izglītības iestādē jābūt individualizētiem tiktāl, ka bērni neapņūst prasmes, kā būt par kopienas, kurā cilvēki mācās, locekli. Neskatoties uz šīm jaunajām terminu „bērncentrēts” interpretācijām, *ISSA* turpina to lietot, jo mēs jūtam, ka tas vislabāk izsaka to, ko mēs vēlamies panākt: to, lai pedagogi nostāda bērnu savas darbības centrā. Mācīšanai jābūt saistītai ar attiecībām starp cilvēkiem, nevis par datiem un savstarpēji nesaistītiem zināšanu izvilkumiem. Mācīšanai jābūt par to, kā zināšanas var pielietot.

Tāpēc mijiedarbība ir noteicošais faktors tam, vai mācīšana tiek definēta kā pedagoga/pieaugušā centrēta vai bērncentrēta. Pedagoga mijiedarbība ar bērniem un tas, vai pedagogs veicina bērnu savstarpējo mijiedarbību, var

parādīt, kāds ir pedagoga darbību noteicošais uzskats par bērnu attīstību un mācīšanos. Kad klasēs/grupās notiek patiesa mijiedarbība, kas izpaužas kā dialogi, kuros notiek ideju un zināšanu savstarpēja apmaiņa, varam secināt, ka pedagogs uzskata bērnus par aktīviem zināšanu ierosinātājiem un konstruktoriem. Kad mijiedarbība ir pedagoga iniciēta un kontrolēta, lai kalpotu kā viens no veidiem, kā pārbaudīt bērnu zināšanas, bērni tiek uzskatīti par „tukšiem traukiem”, kurus pedagogam jāpiepilda ar zināšanām.

Pētnieki norādījuši uz menedžēšanas pieejas trūkumiem darbā ar maziem bērniem, kad pieaugušie vai nu ignorē bērnus vai skatās uz bērniem „no augšas” un kad klasē/grupā parasti dominē pieaugušā priekšraksti un instrukcijas (*Bruner*, 1980; *Wood, McMahon & Cranstoun*, 1980; *Tizard & Hughes*, 1984). Daudz efektīvāka pieeja ir ļaut bērniem iniciēt mācīšanās aktivitātes un pašiem iejaukties mācīšanās epizodēs.

Pirmais solis bērncentrētas klases/grupas izveidošanā un bērnu iesaistišanā kopīgā zināšanu konstruēšanas procesā ir izmantot grupu metodi, grupējot bērnus dažāda skaita grupās, tādējādi nodrošinot, ka visas grupas kopīgas aktivitātes nav galvenā un vissvarīgākā mācību organizācijas forma. Ja pedagogs lielāko daļu mācīšanās organizē lielās grupās, parasti tiek novērots, ka bērni sniedz ļoti īsas, mehāniskas atbildes, kuras neprasa domāšanas piepūli. Savukārt, kad pedagogi mijiedarbojas ar bērniem mazās grupās vai individuāli, bērniem ir lielākas iespējas izteikt savas domas, uzskatus, uzdot jautājumus un paust savas intereses. Nākošajā nodaļā „Novērtēšana un plānošana” kā viens no kvalitātes indikatoriem tiks apskatīta individualizēta mācīšana, taču svarīgi saprast, ka tikai tādās aktivitātēs, kuras nav visas klases/grupas aktivitātes, pedagogiem ir lielākas iespējas individualizētai mijiedarbībai ar bērniem, kura stimulē viņu mācīšanos.

Kad pedagogus pirmo reizi iepazīstina ar bērncentrētu pieeju, viņi bieži sāk tās ieviešanu ar klases/grupas telpas pārkārtošanu, lai bērniem būtu iespējas vairāk darboties mazās grupās, taču pedagoga mijiedarbības būtība paliek „skolotāja centrēta”. Tas notiek, ja pieaugušie joprojām paliek primārie informācijas devēji bērniem, mijiedarbība joprojām paliek pieaugušā kontrolēta un virzīta no pieaugušā uz bērnu (ACEI, 2006). Pat tad, ja klases/grupas telpa ir pārkārtota tā, ka bērni var darboties aktivitāšu centros vai zonās, pastāv vairāki nosacījumi, kurus pedagogiem jāievēro, lai nodrošinātu, ka viņu mijiedarbība ar bērniem ir bērncentrēta:

1. Pedagogiem jāizprot bērnu vajadzības un mācīšanās process tā, lai mijiedarbība ar bērnu būtu gan bērnu atbalstoša, gan saistīta ar zināmu grūtības pakāpi bērnam.
2. Viņiem jānodrošina visu bērnu labsajūta.
3. Mijiedarbībai starp pedagogiem un bērniem jāseko zināšanu kopīgas konstruēšanas, ilgstošam domu apmaiņas un aktivitāšu procesam.
4. Viņiem jāindividualizē mācības atbilstoši bērnu vajadzībām.
5. Bērniem jānodod iespēja izvēlēties.
6. Pedagogiem jāizprot, ka, lai bērni mācītos, viņiem nepieciešama augsta motivācijas pakāpe un viņiem jābūt iesaistītiem mācīšanās aktivitātēs.
7. Bērni ne tikai drīkst mijiedarboties, bet viņi arī jārosina mijiedarboties vienam ar otru un mācīties vienam no otra.

ASV Nacionālā mazu bērnu izglītības asociācija (*National Association for the Education Young Children, NAEYC*, 2003) atzīmē, ka izglītības profesionāļiem, pedagogiem nepieciešams „iziet ārpus šaurām un novecojušām bērnu attīstības koncepcijām”, jāizprot un jāstrādā, izmantojot daudzveidīgu ietekmi uz bērna attīstību, kas ietver kultūras un lingvistisko kontekstu, attiecības ar nozīmīgākajiem pieaugušajiem bērna dzīvē un vienaudžiem, ekonomiskos apstākļus, veselības stāvokli un bērna speciālās vajadzības, individuālās attīstības atšķirības, mācīšanās stilus, noslieci uz tehnoloģijām un mēdijiem, ģimenes un vietējās kopienas raksturojumu. Pedagogi izmanto šīs zināšanas, lai veicinātu bērnu psiholoģisko un fizisko veselību un drošības sajūtu. Bērni tiek uztverti, kā aktīvi procesa dalībnieki, nevis pasīvi recipienti. Pedagogi atbalsta bērnus, pievienojot jēgu bērnu personīgajai pieredzei, tai pat laikā radot arī izaicinājumus bērnu tālākai attīstībai. Viņi iesaistās pedagogiskā mijiedarbībā, kas dod iespējas pedagogiem un bērniem kopīgi konstruēt zināšanas, diferencējot vai individualizējot mācību procesu, lai tas būtu attīstībai atbilstošā grūtības pakāpē, kad bērniem ir augsts motivācijas līmenis un viņi aktīvi iesaistās mācīšanās aktivitātēs.

Kacs un Kacs (*Katz & Katz*, 2009) atzīmē, ka katrai mijiedarbībai jāpiemīt saturam. Viņi norāda, ka lielākajā daļā agrās bērnības izglītības iestāžu „dominē ikdienas pierastā rutīna un noteikumi”. Šādai mijiedarbībai pietrūkst intelektuāla satura, kuru veido „bērnu jautājumi, idejas, teorijas, hipotēzes, domas par viņu plāniem utt.” Šādās izglītības iestādēs „ignorē bērnu intelektuālās attīstības nozīmi” un „nespēj pastiprināt bērnu iedzimto noslieci piedot videi jēgu”. Siraj-Blačfords un Silva (*Siraj-Blatchford & Sylva*, 2004) izdevumu „Efektīvas pirmsskolas izglītības nodrošināšana” un „Pētīt agrās bērnības efektīvu pedagogiju” kopsavilkumā norāda, ka visefektīvākās agrās bērnības izglītības iestādes intelektuālajai, sociālajai un spēju attīstībai ir tās, kur pedagogi un bērni iesaistās „ilgstošā kopīgā domāšanas procesā”. Zināšanu kopīga konstruēšana, kas notiek bērnam un pedagogam mijiedarbojoties, nozīmē, ka abas puses ir iesaistītas un ka mijiedarbības saturs ir savā ziņā izglītojošs. Pastāv vairāki svarīgi faktori, kurus nepieciešams izprast, runājot par „ilgstošu kopīgas domāšanas procesu”:

1. Pedagogam ļoti labi jāizprot zināšanu pedagogiskais saturs, lai virzītu bērnu domāšanu konkrētajā tēmā.
2. Pedagogam nepieciešama pieredze atvērtu jautājumu uzdošanā.
3. Pedagogam jāveido klase/grupa, kurā arī bērni var iniciēt ilgstošas kopīgas domāšanas epizodes, un jāzina, kāds atbalsts nepieciešams, lai šādas iniciatīvas plašinātu.

Ilgstošas kopīgas domāšanas process novērojams, kad pedagogi individualizē mijiedarbību un piedāvā bērniem iespējas izvēlēties. Montijs, Ksjangs un Šveinharts (*Montie, Xiang & Schweinhart*, 2006) atzīmē, ka tad, kad bērni izvēlas aktivitātes, tās ir viņiem interesantākas, viņi tajās vairāk iesaistās, un to grūtības pakāpe ir atbilstošāka bērnu spējām. Savukārt, ja pedagogi piedāvā specifiskas aktivitātes tā vietā, lai ļautu bērniem pašiem izvēlēties, aktivitātes bieži ir vai nu pārāk vieglas vai pārāk grūtas, vai vienkārši neinteresantas bērniem. Brīvas izvēles aktivitātes ne vien nodrošina bērniem iespējas ierosināt ilgstošas kopīgas domāšanas epizodes, bet arī parāda, ka bērnu iniciatīva tiek respektēta, atzīstot bērnu intereses, dodot viņiem iespējas eksperimentēt, ļaujot izlemt, kā tiks veikta aktivitāte un kad tā tiks pabeigta, kā arī iesaistot bērnus noteikumu izvēršanā un radušos konfliktu risināšanā.

Tomēr Siraj-Blačfords un Silva (*Siraj-Blatchford & Sylva*, 2004) brīdina, ka jābūt līdzsvaram starp skolotāja iniciētām aktivitātēm un skolotāja atbalstītām bērnu brīvas izvēles aktivitātēm. Grāmatā „Skolotājs pasaulē” Epšteins (*Epstein*, 2007) atzīmē:

„Dažās satura jomās bērni mācās vislabāk, balstoties uz pašu pieredzi, kā labāk apgūt zināšanas un prasmes, pašiem pētīt un uzkrājot pieredzi un mijiedarbojoties ar vienaudžiem. Citreiz bērni, šķiet, mācās vislabāk, apgūstot pieredzi pieaugušā

vadībā, kad speciāli izveidotās situācijās pedagogi sniedz ievada informāciju, modelē prasmes utml.”

Lai mijiedarbībai piešķirtu saturu, pedagogiem nepieciešamas prasmes un zināšanas daudzās jomās. Pedagogiem:

- Jāzina mācību saturs (jēdzieni, vārdu krājums, fakti, prasmes), kas veido katru mācīšanās jomu;
- Jāzina un jāizmanto vispārējās mācīšanas stratēģijas, kuras ir efektīvas darbā ar maziem bērniem;
- Mācību saturs jāaskaņo ar bērnu attīstības līmeni un spējām, kuras pilnveidojas un rodas jaunas spējas;
- Rūpīgi jānovēro bērni, lai noteiktu viņu intereses un izpratnes līmeni;
- Jābūt mijiedarbībai ar visiem bērniem, individuāli un grupās;
- Jāspēj novērtēt ne par zemu, ne par augstu, ko bērni spēj darīt un ko mācīties;
- Jārosina bērnus uzdot jautājumus par to, ko viņi domā un ko secina;
- Jāpilnveido bērnu mācīšanās, rūpīgi iepazīstinot ar jaunu materiālu un idejām;
- Jāpārdomā bērnu mācīšanās process, balstoties uz viņu atbildēm un reakciju (adaptēts no *Epstein*, 2007b)

Kvalitatīva mijiedarbība sākas ar pedagogu: „Līdzko mēs sākam novērot, kā pieaugušie mijiedarbojas ar bērniem, mēs atklājam, cik nozīmīga dimensija bērna attīstībā ir mijiedarbībai. Runājot par augstu bērna labsajūtu un iesaistīšanās līmeni, skolotāja personība ir vēl daudz svarīgāka nekā pārējās pedagoģiskā procesa konteksta dimensijas, tādas kā telpa, materiāli un piedāvātās aktivitātes (*Laevers*, 2009).

KVALITĀTES INDIKATORI

1.1.1.

Pedagoga mijiedarbība ar bērniem ir sirsnīga un ieinteresēta, tā pauž atzinību un prieku par bērniem.

Kā panākt kvalitāti darbībā

Svarīgi, lai bērni justos emocionāli droši. Pedagogi izrāda savu prieku būt kopā ar bērniem ar vārdu un ķermeņa valodas palīdzību, arī ar smaidu, smiekliem un pieskārieniem. Pedagogi izrāda šo prieku un rūpes par bērniem darbībā. Viņi noliecas, lai atrastos vienā līmenī ar bērniem un varētu skatīties viņiem acīs, uzturēt acu kontaktu sarunas laikā. Pedagogi sauc bērnus vārdos. Viņi parāda savu pieķeršanos bērniem, pieskaroties bērna rokai vai mugurai (taču jābūt uzmanīgiem ar tiem bērniem, kuriem nepatīk, ka viņiem pieskaras; ja pieskaršanās tomēr nepieciešama, jālūdz bērna atļauja). Pedagogi izprot bērnu dažādos temperamentus un pozitīvi uz tiem reaģē. Tāpat viņi reaģē uz dažādām bērnu komunikācijas izpausmēm un nodrošina daudzas komunikācijas iespējas, tai skaitā sarunas ikdienas rutīnas darbību laikā. Pedagogi pastāvīgi novēro bērnus un reaģē uz viņu fiziskajām un emocionālajām vajadzībām, nomierina bērnus, ja viņi ir bēdīgi un skumji.

Ja pedagogi ir pacietīgi, pauž interesi par bērniem un atbalsta viņus, pilnībā velta bērniem uzmanību, klausās, ko saka bērni, un rāda, ka redz, ko bērni dara, tās ir darbības, kuras parāda bērniem, ka pedagogs ir laimīgs būt kopā ar viņiem un ka pedagogs novērtē viņus kā individualitātes, kurām ir ko piedāvāt citiem cilvēkiem. Pievienojoties bērniem viņu aktivitātēs un biežas sociālās mijiedarbības ar bērniem rezultātā – sarunājoties ar bērniem par viņu interesēm, mājas dzīvi, idejām un pieredzi – pedagogi demonstrē savu interesi par bērniem, kā cilvēkiem, kuri domā, jūt un dod savu pienesumu sabiedrībai.

Kā turpināt

Lai cik ļoti pedagogs rūpējas par bērniem, vienmēr atradīsies kāds bērns vai vairāki bērni, ar kuriem ir grūtāk izveidot siltas un prieka pilnas attiecības. Pedagogi turpina pilnveidot savu profesionālo darbību, ja viņi apkopo un analizē informāciju par situācijām, kurās rodas grūtības, un pārdomā savu darbību. Viņi meklē veidus, kā iesaistīt šos bērnus pozitīvās, sekmīgās attiecībās ar pārējiem cilvēkiem. Pedagogi var mēģināt atkārtoti izmantot veiksmīgas mijiedarbības situācijas, kuras bijušas ar šiem bērniem, vai arī, ja tas nepieciešams, uzzināt no citiem pieaugušajiem (pedagogiem, pārējiem iestādes darbiniekiem, mentoriem un bērnu ģimenes locekļiem), kā viņi veido veiksmīgu mijiedarbību ar bērniem, ar kuriem radušās grūtības.

Ja pedagoga mijiedarbība ar bērniem ir sirsnīga un tā pauž rūpes, atzinību un prieku par bērniem, bērni:

- Mācās, kā veidot uzticēšanos citiem cilvēkiem, kas ir svarīgākais solis cilvēka attīstībā;
- Jūtas novērtēti un vajadzīgi;
- Jūtas atbrīvotāki un gatavāki uzņemt riskus, kuri nepieciešami mācībās;
- Attīstās veselīga pašuztvere un augsta pašapziņa, kas ir būtiski bērnu mentālajai veselībai;
- Attīstās emocionālajā un sociālajā jomā;
- Attīstās valodas prasmes.

1.1.2.

Pedagoga mijiedarbība ar bērniem un gaidas attiecībā uz bērnu sniegumu atbilst viņu attīstības un mācīšanās procesam.

Kā panākt kvalitāti darbībā

Svarīgi, lai pedagogi kā profesionāli pārzinātu cilvēka un bērnu attīstības teorijas un mācīšanās teorijas (Eriksons, Maslovs, Piažē, Vigotskis, Gārdners, Bandura, Bruners, Blūms, un daudzi citi autori) un spētu izskaidrot, kuras no šīm teorijām un kāpēc viņi vairumā gadījumu izmanto savā praksē. Šīs profesionālās zināšanas ir pamats, kuru izmanto un uz kura balstās, plānojot bērnu mācīšanos, kā arī paredzot savas gaidas attiecībā uz katra bērna individuālo attīstību un visu klasi/grupu kopumā. Pedagogiem nepieciešams salīdzināt vispārējās zināšanas ar konkrētiem datiem, kurus viņi izmanto, nosakot savas gaidas attiecībā uz katra bērna attīstību. Balstoties uz to, pedagogi individualizē savu mijiedarbību ar bērnu, lai stimulētu, „stutētu” un tālāk atbalstītu katra bērna mācīšanos. („Stutēt” mazu bērnu izglītības kontekstā nozīmē nodrošināt mijiedarbīgu atbalstu un procesu, ar kura palīdzību pieaugušie palīdz bērnam iemācīties kaut ko jaunu vai apgūt jaunas prasmes, kuras tobrīd viņam vēl nav pieejamas, darbojoties patstāvīgi. „Stutējot” tiek veidots „karkass/stalažas”, lai atbalstītu bērnu viņa tuvākās attīstības zonai atbilstošās aktivitātēs, bet kurš vairs netiek vairs nodrošināts tad, kad bērns spēj tikt galā ar uzdevumu patstāvīgi.) Šis darbs ietver pamanīšanu, kad bērnam nepieciešama papildus palīdzība vai stimulants, un iejaukšanos tādā veidā, lai palīdzētu bērnam pabeigt uzdevumu patstāvīgi.

Svarīgi zināt, ko var gaidīt no bērna dažādā vecumā. Cilvēka attīstības pētījumi rāda, ka bērnu attīstībā novērojamas universālas, iepriekšnosacītas izaugsmes un pārmaiņu sakarības, un ka šīs pārmaiņas novērojamas visās attīstības jomās: fiziskajā, emocionālajā,

sociālajā un kognitīvajā. Izpratne par tipisku attīstību nodrošina pedagogam izpratni par mijiedarbību ar bērniem konkrētajā attīstības posmā, par to, kā plānot viņu mācīšanos un kā ietekmēt bērnu uzvedību un sasniegt pozitīvus attīstības rezultātus. Tam, ko vēlas sagaidīt no bērna, jābūt saistītam ar bērnu vecumam un attīstībai atbilstošām grūtībām, tai pat laikā jāapzinās reālās bērna spējas. Pētījumi (Wyman, 1993; Miller, 1995; Zeichner, 1996; Duncan & Brooks-Gunn, 1997; Jencks & Phillips, 1998) vēsturiski parāda, ka pazemināts gaidu/cerību līmenis var kļūt par paša piepildītu pareģojumu. Lai gan šo pētījumu mērķis bija minoritāšu grupu sasniegumu atkarība no pedagogu gaidām par viņu attīstību, var secināt, ka cilvēki bieži, ne tikai attiecībā uz minoritāšu grupām, novērtē mazu bērnu spējas pārāk zemu, un zema līmeņa gaidas „velk viņus uz leju”.

Mijiedarbībām ar bērniem jāatbilst bērnu vecumam. Mijiedarbība ar mazbērnu vecuma bērniem ļoti atšķiras no mijiedarbības ar sākumskolas vecuma bērniem, tai pat laikā gan vienā, gan otrā vecuma grupā jāpauž rūpes par katra bērna unikālo individualitāti, kuru ietekmē daudzas ārpus formālās mācīšanās un aprūpes esošas situācijas. Lai izprastu bērnu domāšanu, pedagogi nostāda sevi bērna vietā, uzklausā bērnu pārdomas, bērnu sarunas pašiem ar sevi un viņu jautājumus. Tādējādi viņi var vislabāk „stutēt” bērna domāšanas un prasmju attīstību līdz nākamajam bērna izpratnes un prasmju līmenim.

Kā turpināt

Bērnu kļūdas vai nepareizos priekšstatus pedagogiem būtu jāuztver, kā iespējas mācīties un dziļāk izziņāt bērnu attīstības līmeņus un no tiem atkarīgās bērnu spējas, nevis kā kaut kas tāds, ko būtu jālabo. Pedagogi turpina pilnveidot savu profesionālo darbību, ja uzskata bērnu zināšanas, prasmes un attieksmi pret mācībām par daļu no bērna daudzveidīgās dzīves un atzīst, ka var būt reizes, kad tās nesakrīt ar izglītības iestādes dominējošām vērtībām. Tas nenozīmē, ka tās ir sliktas vai nepareizas un ka bērnam tās jāmaina. No bērniem sagaida, ka viņi uzvedīsies atšķirīgi dažādās situācijās. Pedagogiem nepieciešams zināt, kādas gaidas attiecībā uz konkrētu bērnu ir ārpus izglītības iestādes, lai palīdzētu viņiem pielāgoties klases/grupas prasībām, nevis uzskatīt, ka jāmaina bērns.

Ja pedagogu mijiedarbība ar bērniem un gaidas attiecībā uz bērnu sniegumu atbilst viņu attīstības un mācīšanās procesam un tās ir vienlaikus reālas un saistītas ar zināmām grūtībām, bērniem:

- Attīstās veselīga pašuztvere un augsts pašapziņas līmenis;
- Bērni ir atbrīvotāki, pašpārliecinātāki un atvērtāki mācībām;
- Attīstās proaktīvāka pieeja mācībām, bērni nebaidās kļūdīties;
- Mācās vairāk, jo pieaugušo gaidas atbilst viņu attīstības līmenim;
- Kļūst patstāvīgāki un vairāk uzņemas iniciatīvu.

1.1.3.

Dienas gaitā pedagogs bieži iesaistās mijiedarbībā ar atsevišķiem bērniem, akcentē viņu stiprās puses un sasniegumus un veicina tālāku mācīšanos un attīstību.

Kā panākt kvalitāti darbībā

Ir svarīgi pārliecināties, ka pedagogi regulāri pozitīvi mijiedarbojas ar visiem bērniem tā, ka katrs bērns, kurš atrodas viņu aprūpē, var justies novērtēts, saprasts, kompetents un cienīts. Mijiedarbība palīdz pedagogiem attīstīt audzinošas attiecības ar bērniem un atklāt daudz unikālas īpašības katrā bērnā gan personības, gan mācību jomā. Pedagoga individuālai mijiedarbībai ar bērnu jāstimulē bērnu mācīšanos un jāpaplašina viņu domāšana. Pedagogi meklē veidus, kā izmantot katra bērna intereses un izpratnes līmeni, lai sadarbojoties kopīgi konstruētu kādu prasmi, priekšstatu vai ideju un sasaistītu jaunās zināšanas ar izglītības programmas mērķiem. Lai to panāktu pedagogi:

- Izmanto atvērtos jautājumus, kuri dod iespējas pedagogiem un bērniem iesaistīties reālās sarunās;
- Apkopo bērnu teikto;
- Rosina bērnus pastāstīt par viņu idejām, pūlēm un rezultātiem;
- Izskaidro bērniem dažādas idejas;
- Piedāvā alternatīvus viedokļus;
- Aicina bērnus padomāt par kaut ko citādi, no cita skatu punkta;
- Izaicina bērnus ar jautājumiem „kas būtu, ja...”;

- Modelē bērniem domāšanas procesu, „domājot balsī”;
- Balstās uz bērnu interesēm viņu aktivitātēs ārpus izglītības iestādes un ikdienas dzīvē;
- Piedalās kā partneri bērnu rotaļās un darbā, lai bagātinātu bērnu darbības un uzturētu bērnu interesi ilgstošāk;
- Kā klases/grupas kopienas locekļi piedalās kopā ar bērniem atklājumu un pētīšanas procesos un atbilžu meklēšanā.

Kā turpināt

Pedagogi turpina pilnveidot savu profesionālo darbību, veicinot bērnu, kā zināšanu kopīgas konstruēšanas partneru, iesaistīšanos šajā procesā ārpus klases/grupas telpām, palīdzot viņiem attīstīt prasmes un rast iespējas iesaistīties zināšanu kopīgas konstruēšanas procesā mājās un vietējā kopienā.

Ja pedagogi bieži iesaistās individuālā mijiedarbībā ar bērniem visas dienas laikā, balstoties uz viņu stiprajām pusēm un stimulējot tālāku mācīšanos, bērniem:

- Attīstās kognitīvās un augstākas pakāpes domāšanas prasmes;
- Attīstās attieksme un prasmes, kuras nepieciešamas mūžizglītībā;
- Attīstās kritiskā domāšana un problēmu risināšanas prasmes;
- Patīk mācīšanās process;
- Attīstās proaktīva attieksme pret apkārtējo pasauli un veidi, kā to izprast;
- Attīstās lielāka pašapziņa, jo bērni jūt, ka viņi aktīvi dod savu ieguldījumu savās mācībās un tiek novērtēti.

1.1.4.

Pedagogs mijiedarbības procesā reaģē uz katra bērna emocionālās, sociālās, fiziskās un kognitīvās attīstības stadiju un vajadzībām.

Kā panākt kvalitāti darbībā

Katrs bērns ir citāds un ievērojami atšķiras savas attīstības, domāšanas, valodas, kā arī sociālo, emocionālo, fizisko un kognitīvo spēju attīstības savstarpējās sakarībās un attīstības tempā, ko nosaka individuālās

IZGLĪTĪBAS INICIATĪVU CENTRS (IIC)

piedāvā pedagogiem tālākizglītības seminārus

Kvalitatīvas pedagoģijas principi pedagogu profesionālajai meistarībai

Apjoms: 6 vai 12 stundas

Programmas ietvaros pedagogi iepazīsies ar starptautiskas pedagoģijas ekspertu grupas izstrādātu materiālu „Kvalitatīvas pedagoģijas principi” un iespējām tos izmantot pedagoģiskā procesa kvalitatīvai organizēšanai, adaptēšanai un modificēšanai, atbilstoši izglītojamo vajadzībām, kā arī skolotāja darba pašvērtējumam, pedagoģiskās kompetences pilnveidei, izaugsmes izvērtēšanai.

12 stundu programma ietver arī praktiskas, pedagoģisko principu indikatorus ilustrējošas aktivitātes.

Izglītības iestādes un ģimeņu sadarbība

Apjoms: 6 vai 12 stundas

Programmas ietvaros pedagogi apgūs radošas un dinamiskas izglītības iestādes, ģimenes un vietējās sabiedrības sadarbības metodes un formas bērnu attīstības un mācīšanās procesa atbalstam, ģimeņu vērtību un vajadzību izziņāšanai un respektēšanai, kā arī problēmu risināšanai sadarbības procesā.

Kvalitatīva izglītība bērniem ar speciālām vajadzībām

Apjoms: no 6 līdz 36 stundas

Programmas apguves rezultātā skolotāji paplašinās zināšanas par iekļaujošas izglītības būtību, tās vērtībām, aktuāliem procesiem Latvijā un Eiropā; apgūs jaunas metodes, kas palīdz bērniem ar speciālām vajadzībām veiksmīgāk mācīties: mācību programmu, materiālu adaptācija un modifikācija u.c.

Kontakti:

e-pasts: iicbirojs@gmail.com

tālr. **65235635**

Vairāk informācijas: www.iic.lv/seminari

Izglītības kvalitāte lielā mērā balstās pedagoga darba kvalitātē – spējā iedegt bērnos intereses un izpratnes dzirksti, kas veicina vēlmi uzzināt vairāk un dziļāk. Novēlu, lai šī grāmata sniedz pedagogiem jaunas idejas un pozitīvi uzlādē turpmākajam darbam.

Inita Juhņēviča,
Izglītības kvalitātes valsts dienesta vadītāja

Atbildes uz lielajiem jautājumiem parasti ir vienkāršas, bet tālāk jāseko darbībai. Pedagogam jāsaprot, vai viņa darbība sekmē bērnu labsajūtu un līdzdalību, jo tikai tā iespējams saglabāt izziņas drosmi un prieku, atvērtību jaunām pieredzēm un izaugsmei. Savukārt bērnu enerģija iedvesmo pedagogus, tā nodrošinot iespēju, rūpju un atbalsta nezūdamības apli, kurā loģiski iekļaujas arī bērnu ģimenes, apkārtējā kopiena un visa pasaule. Tā mēs visi satiekamies 21.gadsimta mācīšanās un augšanas procesā. Lai šis materiāls ir palīgs laba pedagoga tapšanas un pilnveides gaitā!

Aija Tūna, Dr.paed.
Kvalitatīvas pedagoģijas principu izstrādes starptautiskas darba grupas vadītāja

Šī grāmata sniedz apliecinājumu tam, ka izglītības kvalitāte ir „darbības vārds” un ka to var ieraudzīt ar acīm.

Daiga Zaķe, Dr.paed.
Izglītības iniciatīvu centra direktore